

Продукувала ці та інші штампи могутня пропагандистська машина, в розпорядженні якої було чимало засобів масової інформації та інші ресурси.

Долати фальш просто. Однак владі раз у раз доводилося оборонятися. В'ячеслав Чорновіл був із когорти незламних, яких жоден режим не здатний приборкати. Його наполегливість руйнувала мури, «залізні завіси», людську байдужість і міфи.

Ідеї і вчинки В'ячеслава Чорновола, що не втратили актуальності, сьогодні переосмислюються, здобувають нове життя. Громадські активісти, політики й високопосадовці, включно з президентами, схиляються перед його мудрістю і мужністю, віддають йому належне за об'єктивну оцінку дійсності, реалістичний прогноз подій.

Осягнути все розмаїття здійсненого В'ячеславом Чорноволом — для українського суспільства означає побачити велич свого духу, масштабність звершень, осмислити своє місце у світовому співтоваристві народів, примножити знання про боротьбу за особисті й національні права.

ШЛЯХ БОРЦЯ

БЕЗ СТРАХУ Й КОМПРОМІСУ

В'ячеслав Чорновіл народився 24 грудня 1937 року в с. Єрки Катеринопільського району Київської (нині Черкаської) області. Його батьки у страшні сталінські часи зазнали переслідувань, а тому завбачливо відгороджений ними від правди про реальність життя юнак, як і багато українських дітей його покоління, зростав під впливом комуністичних ідеологем і міфів. В'ячеслав на відмінно вчився у школі, провадив активну громадську діяльність, очолював піонерську та комсомольську організації, був членом районного комітету комсомолу, стежив за успішністю учнів, відвідував різні гуртки, видавав шкільну газету, організовував молодіжні бригади для допомоги колгоспу в жнива, проводив політико-виховну роботу в комсомольській організації колгоспу тощо. Усе це, безумовно, загартувало його характер, сприяло становленню стилю та ритму життя.

Під час навчання в школі хлопець писав вірші, окремі з яких, прорадянської тематики, друкувалися в районній газеті. За вірш до 300-річчя так званого воз'єднання України з Росією його нагородили першою премією районного комітету Ленінського комсомолу України (РК ЛКСМУ), а за вірш «Комсомолу», прочитаний на районній олімпіаді гуртківців художньої самодіяльності сільських клубів, В'ячеслав одержав грамоту районного комітету Комуністичної партії України (РК КПУ) і виконкому районної Ради депутатів трудящих.

Вступ у 1955 році до Київського державного університету імені Тараса Шевченка, а отже, доступ до нових знань, не міг

не призвести до трансформації його світосприйняття. «Вже в університеті, — як Чорновіл згодом розповідав, — буквально з першого курсу, сам став шукати правду. Національну правду!»¹ Певною мірою В'ячеслав Чорновіл був внутрішньо готовий до змін, оскільки, незважаючи на виховання в радянському дусі, прихована опозиційність його родини до тоталітарної системи постійно жила в ньому. Сприяли його пошукам події, що відбувалися в СРСР і світі. XX з'їзд КПРС і розпочате на ньому розвінчування культу особи Сталіна стали справжнім струсом для суспільства: перед ним постав кардинально інший образ Сталіна — «вождя», що створив людиноненависницьку систему. Відтак Сталіна та його діяння було піддано осуду, як і порушення прав республік на вільний національний розвиток².

В'ячеслав Чорновіл пристав до когорти нової української інтелігенції, яка не погоджувалася жити за встановленими режимом приписами, прагнула вільного творчого самовираження, розвитку національної культури. Він змінив своє ставлення до дійсності, вчився все піддавати сумнівам та аналізу, робити висновки самостійно, мати власну громадянську позицію.

З першого курсу Чорновіл протестував проти невідповідності занять вимогам часу та проти обмежень, публікував гострі статті, не боявся брати слово на зборах і відверто виступати. І в університеті навчаючись на відмінно, В'ячеслав Чорновіл головне завдання своєї комсомольської праці вбачав у задоволенні духовних потреб одногрупників, більшість яких походили з села. Так, він систематично діставав квитки та організував відвідини театральних вистав, художніх виставок, музеїв, перегляд кінофільмів тощо.

¹ Сорока М. В'ячеслав Чорновіл / М. Сорока // Пам'ять століть. — 1997. — № 2. — С. 36. (Тут і далі прим. авт., якщо не вказано інше.)

² Постанова ЦК КПРС «Про подолання культу особи і його наслідки» від 30 червня 1956 р. // Радянська освіта. — 1956. — 7 липня.

Сім'я Чорноволів. Сидять мати та батько із сестрою Валентиною, стоять В'ячеслав (зліва) та брат Петро. 1950 р.

Відійшовши на другому курсі від активної комсомольської діяльності, В'ячеслав не припинив спрямовувати інших до осмислення національних історичних і культурних цінностей. Згодом він запевняв, що з другого-третього курсу навчання почав підтримувати боротьбу проти партійного всевладдя, однопартійної диктатури, змаг за національне звільнення¹. З активіста він перетворився на об'єкт критики факультетської газети і виховних обробок комсомольських зборів, де розглядалися його ідейна незрілість і ревізійні погляди. Нешаблонне мислення В'ячеслава схвилювало декотрих «правильних» однокурсників, і перед ним постала загроза виключення з університету, якої вдалося уникнути завдяки поїздки на будівництво домни в місто Жданов (нині Маріуполь). Там юнак здобув досвід

¹ Чорновол В. Воспитание украинского федералиста / В. Чорновол // Век XX и мир. — 1992. — № 2. — С. 27.

журналістської роботи в багатотиражній газеті будівництва та продовжив роботу з інформування молоді про національні ідеї.

Після піврічної праці на домні В'ячеслав Чорновіл відновив навчання в університеті. Брав активну участь у молодіжних дискусіях, творчих зустрічах, насамперед тих, куди навідувалися письменники, які змогли повернутися з радянських концтаборів. Регулярно відвідував засідання університетської літературної студії імені Василя Чумака — так званої СіЧі, брав активну участь у діяльності Клубу творчої молоді під керівництвом Леся Танюка.

Зацікавлення репресованими й забутими іменами в українській науці та культурі підштовхнуло В'ячеслава Чорновола до підготовки дипломної роботи про зовсім нещодавно забороненого громадського діяча й письменника XIX ст. Бориса Грінченка. Студії В'ячеслава переросли рамки дипломної роботи, виявилися «вирішальним моментом у його національному самоутвердженні». Осмислення поглядів Грінченка сприяло остаточному становленню світогляду Чорновола, який він зберіг і в зрілому віці.

Закінчивши університет у 1960 році, В'ячеслав мав першочергове право отримати розподіл у столицю, проте через своє нестандартне мислення роботу в Києві не отримав. А відтак поїхав працювати до Львова на студію телебачення, звідки йому надійшло запрошення. Під час роботи на телебаченні просував передачі про здобутки національної культури, плеяду молодих шістдесятників, майже повністю відкидаючи ідеї радянського ура-патріотизму. У Львові Чорновіл поступово налагоджував контакти з місцевою творчою інтелігенцією.

У 1963 році В'ячеслав повернувся до Києва, маючи на меті завершити кандидатську дисертацію. Тут він відновив і примножив контакти з київськими шістдесятниками, як організатор або як учасник відвідував їхні різноманітні заходи. Активно долучився до підготовки та розповсюдження самвидаву. Разом

із Іваном Дзюбою та Василем Стусом 4 вересня 1965 року на прем'єрі фільму Сергія Параджанова «Тіні забутих предків» у кінотеатрі «Україна» відкрито виступив на захист заарештованих українських інтелігентів. Згодом був організатором і учасником петиційних кампаній проти репресій.

Щоб донести до громадськості правдиву інформацію, зобразити справжні причини й хід репресій та відтворити реальні постаті засуджених людей, які були не абстрактними «буржуазними націоналістами», а високообдарованими інтелектуалами, Чорновіл підготував дві ґрунтовні праці: «Правосуддя чи рецидиви терору?» і «Лихо з розуму». Ці книжки виявилися важливим інформаційним джерелом, що разом із «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Івана Дзюби об'ємно висвітлювали різні аспекти становища українського народу в СРСР.

Через відкрито заявлену громадянську позицію Чорновола не зарахували до аспірантури, незважаючи на успішно складені вступні іспити. На жаль, йому не вдалося завершити наукові студії про Бориса Грінченка. Замість кар'єри науковця він обрав життя борця з тоталітарним режимом. Не збили його з цього шляху ні звільнення з роботи, ні заборона працювати за фахом у державних ЗМІ, ні випадкові й нерегулярні підробітки.

У 1966 році на судилищі над Богданом і Михайлом Горинями, Мирославою Зваричевською та Михайлом Осадчим В'ячеслав

В. Чорновіл. 1955 р.